

АНГЛІЙСЬКА ТА УКРАЇНСЬКА ЗООФРАЗЕМНА НОМІНАЦІЯ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 2 (50)

УДК 811.111'373.7+811.161.2'373.7

DOI:10.24144/2663-6840/2023.2(50).187-193

Зимомря І. Англійська та українська зоофраземна номінація; кількість бібліографічних джерел – 16; мова українська.

Анотація. У статті йдеться про те, що дотепер ще чітко не визначені критерії установаження зоофразем, відсутня також єдність думок, що стосуються категоріальних властивостей цих одиниць. Питання про критерії визначення зоофраземних одиниць, їхніх меж і можливостей продовжує викликати полеміку серед дослідників. Автор вважає, що головним завданням зіставних зоофраземних досліджень є не тільки виявлення національно-культурної специфіки у мовленні, а й також з'ясування тих специфічних рис, які притаманні саме цій мові, а не іншій. Наукові пошуки такого типу є вкрай необхідні ще й тому, що вони відкривають доступ до найбільш прихованих сторін національних мов і своєї середньої специфіки ментальності їхніх носіїв. Без цього неможливе ні теоретичне осмислення будови мов, ні належне практичне оволодіння ними для потреб перекладу.

Каменем спотикання є той факт, що одне й те ж явище лінгвокультури може по-різному втілюватися в мовах. Носій однієї мови й культури, намагаючись засвоїти інші, сприймає той самий комплекс значень зоофраземіки, як у своїй мові та культурі. Якщо ж ці комплекси значень у чому-небудь не збігаються, то в такому разі можливий інформаційний збій, що веде до явних непорозумінь. Сказане дає підставу для твердження про те, що якщо у двох мовах зустрічаються повні або відносні еквіваленти зоофразем, то такі вислови не викличуть значних труднощів під час перекладу з іншої мови. У протилежному випадкові можуть виникнути непередбачувані непорозуміння.

Порівняльно-зіставне дослідження двох і більше мов охоплює нині особливий розділ сучасної лінгвістики – зіставну зоофраземіку, що знаходиться на етапі становлення й викликає все більше наукове зацікавлення серед лінгвістів. Взаємне співвідношення, порівняння й протиставлення окремих категорій, розрядів та інших мовних угруповань, пошуки суттєвих формальних і смислових зв'язків між ними виступають обов'язковою передумовою отримання відомостей про їхню кореляцію.

Зоофраземи зіставлюваних мов виразно передають світорозуміння кожного народу, що ґрунтується на актуалізації тих чи тих фрагментів об'єктивної дійсності через низку екстралінгвальних чинників, найважливішими серед яких є спосіб життя, особливості культурно-історичного розвитку, етнічна психологія, система норм і принципів поведінки людей у ставленні один до одного та до суспільства.

Особливого значення ця проблема набула в наш час у зв'язку з інтенсивним розвитком міжнародних відносин, потребою ефективного спілкування людей, що належать до різних мов і культур. Успішна реалізація міжнародних контактів вимагає, щоб кожна мова засвоювалася поряд із вивченням етнокультурної специфіки її народу-носія.

Автор доходить висновку про те, що нині все частіше застосовуються ідеографічні класифікації фраземного фонду різних мов. Дослідження зоофразем за тематико-ідеографічним принципом, тобто з точки зору понять, які вони позначають, є важливим із таких причин: 1) у різних мовах зоофраземи є наслідком мовної репрезентації аналогічних життєвих ситуацій однаковим або різним складом словосполучень; 2) сукупність системних зв'язків у порівнюваних мовах досліджується синонімічними й антонімічними кореляціями; 3) набутий досвід тематичного розподілу зоофразем ідеографічними словниками має прикладну цінність; 4) можливість залучення в дослідженні усього того, що бере свій початок у генетичній спорідненості етносів, розмаїтті способів життя, зумовлених психологією їхніх представників, побутом та специфікою світосприйняття, що є важливими чинниками для створення основ ефективної міжмовної та міжкультурної комунікації.

Ключові слова: зоофразема, зіставне вивчення, тематико-ідеографічна класифікація, кореляція, системні зв'язки.

Постановка проблеми. Попри явну цінність порівняльно-зіставного методу, зауважимо, що дослідження зоофраземіки нині зустрічається з низкою ускладнень, зумовлених недостатнім вивченням її теоретичних проблем та відсутністю єдиних принципів опрацювання фразеологічного складу різних мов. Це знаходить своє явне відображення в розбіжностях, які стосуються складу, меж і методів застосування сучасної порівняльно-зіставної теорії та лексикографічної практики. Дотепер чітко не визначені критерії установаження зоофразем, відсутня також єдність думок щодо категоріальних властивостей цих одиниць. Такі поняття, як усталеність, відтворюваність, ідіоматичність, експресивність та образність постійно піддаються критичному перегляду, їхня роль і значення у дефініції зоофраземних одиниць то надмірно збільшується, то помітно зменшується. Назрілі питання про критерії визна-

чення зоофразем продовжують викликати полеміку серед їхніх дослідників.

Аналіз досліджень. Ті чи ті аспекти порівняльно-зіставної фраземіки знайшли відображення у зіставному аналізі чесько-української анімалістичної фраземіки [Неруш 1987], структурно-граматичній характеристиці ад'єктивних фраземних одиниць з анімалістичним компонентом [Бойко 1989], порівняльних дослідженнях фраземних одиниць із зоосемічним компонентом у парадигматиці й синтагматиці на матеріалі англійських текстів ХХ століття [Валуєва 1993]; фраземних одиницях із зоонімічним компонентом, що характеризують людей в українській, англійській і китайській мовах [Галінська 2006]; оцінних фраземних одиницях в англійській та українській мовах: лінгвокогнітивний аспект [Олійник 2008], у перспективах вивчення зоосемічної фраземіки у зіставному аспекті [Руснак

2010], компаративних пошуках [Мізін 2011], функціонування зоосемізмів у фраземах англійської, німецької та української мов [Коваленко, Рзаєва 2013], компаративних фраземах із анімалістичними компонентами в українських говірках Закарпаття [Харківська 2022].

Проаналізовані праці засвідчують актуальність проблематики статті.

Мета статті. За останній час у зв'язку з дослідженнями в галузі методики викладання іноземних мов, посилена увага до теоретичних питань перекладу й лінгвофілософської проблематики [див., напр., Бацевич 2008], значно активізувалися наукові пошуки в галузі попарного зіставлення різних мов. Завдання таких досліджень різноманітні і визначаються їхньою конкретною метою, яка може бути перекладацька, лінгводидактична, теоретична і містити вивчення системних подібностей та розбіжностей між зіставлюваними мовами, виявлення їхніх причин, глибше пізнання систем рідної та іноземної мов, встановлення тих ознак зіставлення, які залишаються непомітними під час зосередження уваги тільки на одній мові.

Мета дослідження у статті не обмежується тільки знаходженням національно-культурної специфіки у мовленні. Вона також спрямована на відкриття доступу до найбільш прихованих сторін своєрідності досліджуваних мов, з одного боку, та специфіку ментальності їхніх носіїв – з іншого.

Методи дослідження. Для виявлення поставлених у роботі завдань використано такі основні методи і прийоми аналізу конкретного емпіричного матеріалу: порівняльно-зіставний метод; різні способи означування зоофразем шляхом звернення до тлумачних і паралельних словників для отримання якомога повнішої лінгвістичної інформації; метод зоофраземної ідентифікації й опису, за допомогою якого встановлюється семантичний обсяг зоофразем англійської та української мов; концептуальний і контрастивний аналіз.

Виклад основного матеріалу. Порівняння й зіставлення мовних категорій, розрядів і типів фраземної номінації, установлення суттєвих формальних і смислових взаємозв'язків між ними виступають нині обов'язковою умовою характеристики кожного з них [Мізін 2007; Валуєва 1996; Галинська 2006; Коваленко, Рзаєва 2013; Левченко 2007; Неруш 1987; Олійник 2008; Руснак 2010].

За останні роки порівняльно-зіставні дослідження, спрямовані на встановлення подібностей і розбіжностей у різних мовах, набувають усе більшої актуальності, закладаючи основи сучасного компаративного мовознавства. Посилене зацікавлення ними намітилося і в галузі зоофраземіки, в якій найбільш випукло виявляється своєрідність побуту й життя народу через те, що саме вони поєднують у собі весь складний комплекс культури й психології етносу, неповторний спосіб його мислення й поведінки. Усе виразніше на першій план висувається потреба докладного опису як універсальних, так і етнічно зумовлених індивідуальних перспектив функціонування [Мізін 2011].

Вивчення й порівняння зоофразем у двох і більше мовах дає також змогу з'ясувати їхню специфіку та встановити особливості культурних чинників у свідомості різномовних носіїв. Вони можуть привести й до знаходження деяких історичних паралелей, характерних для народів, які по-різному взаємодіяли між собою в минулому і продовжують це робити дотепер. Порівняльно-зіставний метод пропонує нині широкі можливості для поглибленого вивчення специфіки онтологічних і функційних властивостей окремих назв предметів та явищ у конкретних мовах, доповнює наявні відомості шляхом закладення основ сучасної теорії міжкультурної комунікації [див., напр., Левицький, Святюк 2011]. Особливий інтерес викликають пошуки в галузі зоофраземіки, оскільки саме вона найяскравіше віддзеркалює ті характерні особливості живих істот, які залишили найглибший слід на поведінці людей. Такий підхід дає підставу для твердження про універсальність певних лінгвістичних категорій, що передбачають наявність як окремих подібностей, так і відмінностей об'єктів, що вивчаються.

Певні труднощі, які виникають у порівняльно-зіставному вивченні зоофраземіки, ще донині зумовлені відсутністю єдиних принципів лексикографічного опрацювання її складу в різних мовах. Недостатній рівень знань про семантику окремих зоофразем знаходить безпосереднє відображення в розбіжностях складу, меж і методів дослідження. До цього часу не встановлено загальноприйнятих критеріїв у визначенні зоофразем, відсутня також єдність поглядів на їхні функціонально-смислові властивості. Питання про критерії виділення зоофразем, у свою чергу, породжує полеміку щодо меж і обсягів цього розділу лінгвістики. Саме в зіставленні не тільки найвиразніше пізнаються елементи подібностей і розбіжностей між мовами, а й виявляються як універсальні, так і суто специфічні явища на різних рівнях.

Міжмовні аспекти й функційно-смислові кореляції зоофразем є відносно автономними явищами, на яких базується типологія їхніх еквівалентів. Серед них виділяються структурно-семантичні рівні, тобто такі, що поєднують у собі аспектну й функційно-смислову співвіднесеність. У кожній конкретній мові ці рівні мають свої особливі форми вираження і свій специфічний лексичний склад. У них утілений внутрішній стан і психологія народу-носія мови, що накладає відбиток на їхню змістову сторону, в основі якої лежать специфічні образи, безпосередньо пов'язані з суто національними реаліями.

Так, лексичний склад фраземи залежить від системи прийомів у номінації реалій в окремо взятій мові, образність і семантика – від способів репрезентації тих чи тих предметів і явищ об'єктивної дійсності. В основі унікальних фразем лежать не тільки способи вираження навколишньої дійсності засобами мови, а й своєрідність сприйняття її носіями. Фраземіка, відображаючи національний колорит конкретної мови, може мати спільні мов-

ні засоби, зумовлені різними чинниками, до яких належать семантична спільність компонентів зоофразем, переосмислення, можливість калькування і т. ін.

Розглядаючи зоофразему як білатеральний мовний знак, наділений планом вираження і планом змісту, в зіставному аспекті важливо зосередити першочергову увагу на пошуках особливостей національної специфіки. Зіставлення у плані змісту, поряд із формою, що спирається на спільності поняття як його бази, дає змогу описати семантичну структуру зоофразем як під кутом зору теорії, так і практики. Воно також може привести й до з'ясування деяких актуальних питань типології як виду наукової систематизації та класифікації за спільними ознаками [ВТССУМ, с. 1450], відштовхуючись від їхньої історії й походження.

Попри явну цінність порівняльно-зіставного методу, зауважимо, що студіювання зоофраземіки пов'язане нині і з низкою труднощів, зумовлених недостатнім вивченням її теоретичних проблем та відсутністю єдиних принципів опрацювання фразеологічного складу різних мов. Це знаходить своє явне відображення в розбіжностях, які стосуються складу, меж і методів застосування порівняно-зіставної теорії та лексикографічної практики. Дотепер чітко не визначені критерії установавання зоофразем, відсутня також єдність думок про категоріальний статус цих одиниць. Зіставні дослідження диференціюються також за субсистемами мови (зіставна фонологія, лексикологія, граматики і т. ін.), за аспектом мовних явищ (мова як абстрактна система, мовленнєва діяльність, текст), за напрямом аналізу (від мовної форми до змісту або від змісту до способу його реалізації в мовах) і ще за цілою низкою інших важливих ознак.

Дослідники не тільки намагаються констатувати наявність розбіжностей, а й простежувати, що є універсальним у світосприйнятті двох і більше народів і яким чином це знаходить своє відображення в мовленнєвій практиці з урахуванням національної специфіки.

Головним завданням зіставних зоофраземних досліджень є не тільки знаходження національно-культурної специфіки у мовленні, а й також виявлення тих особливостей, які притаманні саме цій мові, а не іншій. Наукові пошуки такого типу є вкрай необхідні ще й тому, що вони відкривають доступ до найбільш прихованих сторін національних мов і специфіки ментальності їхніх носіїв. Без цього неможливе ні теоретичне осмислення будови мов, ні практичне оволодіння ними для потреб перекладу. Сказане особливо помітне нині у процесі порівняльно-зіставного аналізу зоофразем української, близько- та віддаленоспоріднених мов.

За столітню столітню історію зіставної лінгвістики було багато досягнуто у плані порівняння й опису мов, починаючи з найзагальніших їх відомостей і типів, аналізу глибинної та поверхневої структур речення і закінчуючи докладним аналізом фонетичної системи. Однак фраземіка тривалий час не привертала достатньої уваги дослідників і тому

чимало проблем, які тією чи тією мірою входили в її компетенцію дослідження, розглядалися в межах суміжних лінгвістичних дисциплін.

Інші сфери, де зберігся інтерес до порівняльно-зіставних методів лексикології, – це галузі перекладознавства й лексикографії. За останній час вони стали розвиватися досить швидко, про що свідчить усе більша кількість перспективних досліджень, які стосуються не тільки окремих слів, а й цілих семантичних полів.

Національно-мовну специфіку, що виявляється під час зіставлення мов, можна простежити на різних рівнях і під багатьма кутами зору. Щодо фраземіки, то вона донині розглядається деякими дослідниками як розділ лексикології або як самостійна дисципліна серед інших порівняльно-зіставних досліджень. Каменем спотикання стає той факт, що одне й те ж явище лінгвокультури може по-різному втілюватися в мовах. Тому коли носій однієї мови й культури намагається засвоїти іншій, він сприймає той самий комплекс значень зоофраземі, як у своїй.

Сказане дає підставу для твердження про те, що якщо у двох мовах трапляються повні або відносні еквіваленти зоофразем, то такі вислови не викличуть значних труднощів під час перекладу з іншої мови. Зіставлення двох і більше мов із метою виявлення того, як у них виражається їхній набір культурних понять і цінностей, дає змогу з'ясувати, коли виникають найбільші труднощі в процесі перекладу.

Сам механізм зіставлення зоофразем англійської та української мов виглядає так. Спочатку визначається концепт, відповідно до якого буде проводитися зіставлення. Потім потрібно відібрати зоофраземі, що містять у собі цей концепт, і зіставляти їх на підставі наявності одного й того ж образу з урахуванням стилістичних відтінків.

Національна специфіка мови, як відомо, виявляється на всіх рівнях. У кожній конкретній мові ці рівні мають свої особливі форми вираження, свій специфічний лексичний склад. У зоофраземах найбільш виразно простежуються способи мислення і психологія народу, відзеркалені в змісті цих одиниць, в основі яких лежать образи, часто пов'язані з суто національними реаліями.

Національна специфіка зоофраземного складу визначається також умовами життя народу, флорою, фауною, географічним положенням, історією, культурою, звичаями, традиціями, віруваннями, релігією. Звідси стає очевидним той факт, що самотність зоофразем визначається як внутрішніми закономірностями мови, так і екстралінгвальними чинниками. Крім того, структурні особливості зоофразем залежать як від типу мови, так і способів вираження граматичних відношень. Лексичний склад також залежить від способів номінації предметів і явищ певною мовою, а образність та семантика – від різновидів репрезентації в мовах тих чи інших об'єктів або явищ навколишньої дійсності. Заслуговує на увагу й те, що в основі існування унікальних фразем лежать не тільки правила вираження дійсності засобами

мови, а й своєрідність реальності, представлені самою зоофразею у сприйнятті її носіїв.

Порівняльно-зіставне дослідження двох і більше мов охоплює нині особливий розділ сучасної лінгвістики – зіставну фраземіку, що перебуває на етапі становлення й викликає все більше наукове зацікавлення лінгвістів. Взаємне співвідношення, порівняння й протиставлення окремих категорій, розрядів та інших мовних угруповань, пошуки суттєвих формальних і смислових зв'язків між ними виступають обов'язковою умовою отримання достовірних відомостей про їхню кореляцію.

Будь-яка класифікація зоофразем у кожній мові зосереджена, перш за все, на з'ясуванні особливостей семантики і структури, дослідження яких має важливе теоретичне і практичне значення для їх подальшого вивчення в межах окремої лінгвістичної дисципліни. Етнокультурне забарвлення зоофраземіки кожної окремої мови визначає ту специфіку, яку необхідно враховувати під час формування основних принципів класифікації її одиниць, беручи до уваги той безперечний факт, що вони закріплюють у своїй семантиці актуальні для кожного з народів поняття. Наприклад, для характеристики людини як біологічної істоти і члена суспільства носії мови вибирають, як правило, типові й рідко нетипові, проте переважно доречні поняття, що стосуються її поведінки в різних життєвих ситуаціях, опис зовнішності та внутрішніх переживань [див., напр., Жайворонок, 2018].

Нині все частіше застосовуються ідеографічні класифікації фразеологічного фонду різних мов. Дослідження зоофразем за тематико-ідеографічним принципом, тобто з точки зору понять, які вони позначають, є важливим із таких причин:

1) у різних мовах зоофраземи є наслідком мовної репрезентації аналогічних життєвих ситуацій, однаковим або неоднаковим складом словосполучень, тому тематико-ідеографічна класифікація спрямована перш за все на виявлення й опис їхніх сутнісних ознак;

2) тематико-ідеографічна класифікація зоофраземних одиниць супроводжується виникненням синонімічних і антонімічних креляцій, що розкривають сукупність системних зв'язків у фраземних фондах порівнюваних мов;

3) досвід, акумульований дослідниками в тематичному розподілі зоофраземного корпусу будь-якої мови, надзвичайно важливий для укладання ідеографічних словників через їх величезну теоретичну й практичну цінність для лінгвістів, письменників, поетів і перекладачів;

4) зіставне вивчення тематико-ідеографічних груп зоофразем у двох і більше мовах дає змогу встановити не тільки етнокультурну специфіку, а й типологічно спільне в психології, побуті, історії, способі життя, що бере свій початок у генетичній спорідненості тих чи тих народів.

Зоофраземи зіставлених мов виразно передають світорозуміння кожного народу, що ґрунтується на актуалізації фрагментів об'єктивної дійсності через низку екстралінгвальних чинників, найваж-

ливішими серед яких є, на наш погляд, спосіб життя, особливості культурно-історичного розвитку, етнічно зумовлена психологія, що відображає специфіку світосприйняття.

Особливого значення ця проблема набула в наш час у зв'язку з інтенсивним розвитком міжнародних відносин, потребою ефективного спілкування людей, що належать до різних мов і культур. Успішна реалізація міжнародних контактів вимагає, щоб кожна мова засвоювалася паралельно з вивченням етнокультурної специфіки її народу-носія. Справа в тому, що однакова дійсність у різних мовах може бути представлена по-різному, кожна нова іноземна вокабула часто змушує нас вдумуватися в те, що приховується за нею і чи може передаватися відповідним рідним словом чи зоофразею. Найпоширенішими з цієї тематики є дослідження, виконані на матеріалі англійської мови, в яких виділяються найпродуктивніші джерела виникнення зоофразем, до яких належать:

1) трудова діяльність людей, напр.: *to put the cart before the horse* – 'починати не з того кінця' [АУС, 10, с. 551]; *to flog a dead horse* – 'займатися марною справою' *займатися марною справою* [там само]; *come off your high horse!* 'годи задаватися!' [там само]; *to take the Bull by the horns* – 'узяти бика за роги' [там само, с. 158];

2) позначення роботи селян, рибалок, мисливців, моряків, майстрів, представників різних галузей виробництва, напр.: *to milk the bull (the ram)* – 'займатися марною справою' [там само, с. 727]; *to take horse* – 'сісти на коня, їхати верху' [АУФС, с. 915]; *to take a hair of the dog that bit you* – 'клин клином вибивають, від чого захворів, тим і лікуйся' [там само, с. 445];

3) зоофраземи, що відображають діяльність представників культури, артистів, художників, музикантів: *the tune the (old) cow died of* – 'мотив або пісня, що дратує слух'; 'порада або напучення замість допомоги' [там само, с. 968]; *to turn the crab* – амер. спорт 'робити міст (у французькій боротьбі)' [там само, с. 971]; *to turn the turtle* – 'перекинутися догори дном' [там само, с. 971];

4) історичні події, факти, дати, напр., *as well be hanger (або hang) for a sheep as (for) a lamb* – 'сім бід – один одвіт; сім смертям не бути, а одної не минути; раз козі смерть' [за старовинним англійським законом того, хто вкрав вівцю, страчували через повішення] [там само, с. 44];

5) зоофраземи на позначення людини за соціальним статусом: *a big bug* – 'повинна особа, шишка, туз, велика цяця, велике цабе' [там само, с. 433];

6) різні суспільні реалії, вдачі, традиції, звичаї, марновірство, забобони, повір'я, перекази, легенди: *bet (або put one's shirt on a horse)* – 'ризикувати всім, поставити все (на коня)' [там само, с. 123]; *an unlicked cub* – 'хлопча, що погано поводиться, має погані манери, молодий хлопеч, ще молоко на губах не обсохло' [там само, с. 980];

7) біблеїзми: *can the leopard change his spots?* (тж. *the fox may grow grey, but never good; he will lie as he lived*) – 'присл. горбатого могила виправить;

з лисиною родився, з лисиною помреш' [там само, с. 191]; *cast pearls before swine* – 'кидати перли перед свиньми' [там само, с. 201];

8) зоофраземи на позначення людей: *an old bird* – 'людина з досвідом, бувала людина, стріляний горобець' [там само, с. 717]; *old cat* – 'сварлива або зла баба, огидна баба, відьма' [там само, с. 717]; *old cock* – 'другяка, старина' [там само, с. 133]; *old fox* – 'стара лисиця, хитрун' [там само];

9) зоофраземи з компонентами – назвами представників фауни й орнітофауни: *the king of beasts* – 'цар звірів, лев' [там само, с. 577]; *the king of birds* – 'цар птахів, орел' [там само]; *King Stork* – 'тиран, деспот' (вираз ужитий із байки Езопа) [там само, с. 578]; *the king of the sea* – 'морський цар, оселедець' і т. ін.

Міжмовна аспектна й функційно-сміслова кореляція зоофразем є відносно автономним явищем, на якому базується типологія їхніх еквівалентів. Серед них виділяються структурно-семантичні, тобто такі, що поєднують у собі аспектну й функційно-сміслову співвіднесеність. Із їх урахуванням простежуються такі основні типи міжмовних відношень:

1) тотожність, тобто повний збіг аспектно-організаційної й сукупного значення більшої частини фразем, напр.: *to take the bull by the horns* [також *to grasp one's* (або *the bull by the horns, to grasp the nettle*)] – 'рішуче діяти, мужньо долати труднощі, взяти бика за роги' [там само, с. 923]; *like a bat out of hell* – 'дуже швидко, прожогом' [там само, с. 610]; *like a flash* – 'дуже швидко, миттю, вмить' [там само, с. 611];

2) лексична варіативність або структурна синонімія, тобто повний збіг сукупного значення й синтаксичної організації при неповній тотожності компонентного складу, напр.: *to get a look (або a sight) at the elephant* [також *to see the elephant*] – 'знати життя, побути життєвого досвіду; познайомитися з життям великого міста; побачити світ; бачити смаженого вовка' [там само, с. 373];

3) ідеографічна синонімія, тобто неповна тотожність сукупного сигніфікативного значення (безвідносно до аспектно-тотожності за рахунок наявності особливих семантичних ознак у фразем, напр.: *to take a mountain out of a mole-hill* – 'робити з мухи слона' [там само, с. 640]; *all his geese are swans* – 'він завжди перебільшує'.

Наведені вище приклади засвідчують наявність аспектно-або структурної кореляції у сукупному змісті зоофразем англійської та української мов. Аспектна кореляція у цьому випадкові означає міжмовну близькість зоофраземних компонентів, а також синтаксичних структур у їхньому регулярно-нефразеологічному вживанні, тобто тотожність внутрішньої організації зіставлених одиниць або хоча б їхню подібність. Міжмовна аспектна й функційно-сміслова кореляція фразем – відносно авто-

номне явище. На їхній взаємодії базується типологія міжмовних фраземних еквівалентів, серед яких, зазвичай, виділяються структурно-семантичні, тобто такі, що поєднують у собі аспектну й функційно-сміслову кореляцію. Повними або абсолютними зоофраземними еквівалентами є лише менша їхня кількість. У більшості зіставлених зоофразем еквівалентність є неповною, тобто в ній простежуються ті чи інші денотативно-сигніфікативні або конотативно-прагматичні відмінності.

У кожному словосполученні зі зв'язаними між собою компонентами на перший план виступає постійна семантична фіксованість його цілісного складу з незвичним порядком слів, що утвердився внаслідок його багаторазового вживання й закріплення в певному контексті. Тому найочевиднішою ознакою більшості зоофразем у мовах, що зіставляються, є їхня усталеність. Принцип усталеності безпосередньо пов'язаний із поняттям семантичної цілісності значення, оскільки зоофразема, як правило, є тісно пов'язаним сполученням компонентів.

Як відомо, до важливих ознак фраземної одиниці належить і наявність метафоричності у слові, що входить до її складу. Проте відмінною ознакою зоофраземи від слова, в якому образність переважно зумовлена контекстом, є те, що в зоофраземі вона постійна, характеризується внутрішньою єдністю та відносною автономністю.

Вивчення порівняльно-зіставної зоофраземіки як окремого відгалуження від компаративістики, знаходиться нині на початковому етапі свого розвитку та викликає все більшу зацікавленість серед сучасних дослідників [див., напр.: Кочерган 2006; Зорівчак 1989 і т. ін.].

Висновки. За останні роки порівняльно-зіставні дослідження стають найбільш актуальними в установленні подібностей і розбіжностей у структурі різних мов, що особливо важливо для створення основи ефективної міжмовної та міжкультурної комунікації. Особливий інтерес викликають дослідження в галузі зоофраземіки, в якій нагромаджується значний комплекс культури й психології народу та неповторний характер його образного мислення. Саме тому проблеми пошуку сфер контактування різних мов і їхнього фраземного складу не тільки привертають особливу увагу сучасних лінгвістів, а й передбачають докладний опис універсальних та індивідуальних можливостей зоофразем.

Основним завданням фундаментальних досліджень була й залишається потреба у вивченні типології міжмовних зоофраземних відношень між двома й більше близькоспорідними, віддалено-спорідними або неспорідними мовами. Воно дає змогу виявити й описати особливості культур і менталітету різних народів, навіть бачити значні розбіжності в мисленні носіїв тих чи тих мов, установлення яких донині залишається актуальним завданням.

Література

1. Бойко В.М. Структурно-граматична характеристика ад'єктивних фразеологічних одиниць з анімалістичним компонентом. *Мовознавство*. 1989. № 3 (135). С.50–54.

2. Валуєва І. Порівняльне дослідження фразеологічних одиниць із зоосемічним компонентом у парадигматиці й синтагматиці [на матеріалі англійських текстів ХХ століття]: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 – германські мови. Одеса, 1996. 15 с.
3. Галинська О. Фразеологічні одиниці з зоонімічним компонентом, що характеризують людей в українській, англійській і китайській мовах. *Українська орієнтація*: зб. наук. праць викл. та студ. Ін-ту схід. мов. Київ. нац. лінгв. ун-ту. Голов. ред. І.В. Срібняк. Вип. 1. Київ, 2006. С. 114–118.
4. Жайворонок В. Антологія знаків української етнокультури. Словник-довідник. Київ, 2018. 760 с.
5. Зорівчак Р.П. Фразеологія в лінгвокраїнознавчому аспекті. *Мовознавство*. 1990. № 3. С. 76–78.
6. Коваленко О., Рзаєва В. Функціонування зоосемізмів у фразеологізмах німецької та української мов. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2013. Вип. 2. С. 30–38.
7. Кочерган М. Загальне мовознавство: підручник: Академія, 2003. 463 с.
8. Левицький А., Святюк Ю. Етнономіації у дзеркалі міжкультурної комунікації: монографія. Київ, 2011. 192 с.
9. Левченко О. Символи у фразеологічних системах української та російської мов: лінгвокультурний аспект: дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.01 – українська мова, 10.02.02 – російська мова. Київ, 2007.
10. Мізін К. Людина в дзеркалі компаративної фразеології: монографія. Київ–Кременчук, 2011. 447 с.
11. Неруш Г. Зіставний аналіз чесько-української анімалістичної фразеології. *Зіставне дослідження української, чеської та російської мов*. Київ, 1987. С. 152–175.
12. Олійник С. Оцінки фразеологічних одиниць в англійській та українській мовах: лінгвокультурологічний аспект: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.17 – порівняльно-історичне і топологічне мовознавство. Донецьк, 2008. 22 с.
13. Руснак В. Перспективи вивчення зоосемічної фразеології у зіставному аспекті. *Studia Germanica et Romanica*. Іноземні мови. Зарубіжна література. Методика викладання. Донецьк: ДонНУ, 2010. Т. 7. № 3(21). С. 148–156.
14. Баранцев К. Англо-український фразеологічний словник. Київ: Знання, 2006. 1055 с.
15. Балла М.І. Англо-український словник. Т. 1. Київ: Освіта, 1996. 752 с.
16. Харьківська О. Компаративні фрази з анімалістичними компонентами в українських говірках Закарпаття. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія*. 2022. Вип.48. С. 190–196.

References

1. Boiko V.M. (1989) Strukturno-hramatychna kharakterystyka adiektivnykh frazeolohichnykh odynts z animalistychnym komponentom [Structural and grammatical characteristics of adjectival phraseological units with an animalistic component]. *Movoznavstvo*. № 3 (135). S.50–54 [in Ukrainian].
2. Valuieva I. (1996) Porivnialne doslidzhennia frazeolohichnykh odynts iz zoosemichnym komponentom u paradyhmatytsi y syntahmatytsi (na materiali anhlovnykh tekstiv XX stolittia) [A comparative study of phraseological units with a zoosemic component in paradigmatics and syntagmatics (on the material of English-language texts of the 20th century)]: avtoref. dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.04 – hermanski movy. Odesa. 15 s. [in Ukrainian].
3. Halynska O. (2006) Frazeolohichni odynts z zoonimichnym komponentom, shcho kharakteryzuiut liudei v ukrainzii, anhliiskii i kytayskii movakh [Phraseological units with a zoonymic component characterizing people in the Ukrainian, English and Chinese languages]. *Ukrainska oriientatsiia*: zb. nauk. prats vykl. ta stud. In-tu skhid. mov. Kyiv. nats. lnhv. un-tu. Holov. red. I.V. Sribniak. Vyp. 1. Kyiv. 114–118 [in Ukrainian].
4. Zhaivoronok V. (2018) Antolohiia znakiv ukrainskoi etnokultury [An anthology of signs of Ukrainian ethnoculture]. *Slovyk-dovidnyk*. Kyiv. 760 s. [in Ukrainian].
5. Zorivchak R.P. (1990) Frazeolohiia v lnhvokrainoznavchomu aspekti [Phraseology in the linguistic aspect]. *Movoznavstvo*. № 3. S. 76–78 [in Ukrainian].
6. Kovalenko O., Rzaieva V. (2013) Funktsionuvannia zoosemizmiv u frazeolohizmakh nimetskoi ta ukrainskoi mov [Functioning of zoosemisms in German and Ukrainian phraseology]. *Odeskyi lnhvistychnyi visnyk*. Vyp. 2. S. 30–38 [in Ukrainian].
7. Kocherhan M. (2003) Zahalne movoznavstvo [General linguistics]: pidruchnyk: Akademiia. 463 s. [in Ukrainian].
8. Levytskyi A., Sviatiuk Yu. (2011) Etnonominatsii u dzerkali mizhkulturnoi komunikatsii [Ethnonominations in the mirror of intercultural communication]: monohrafiia. Kyiv. 192 s. [in Ukrainian].
9. Levchenko O. (2007) Symvoly u frazeolohichnykh systemakh ukrainskoi ta rosiiskoi mov: lnhvokulturnyi aspekt [Symbols in the phraseological systems of the Ukrainian and Russian languages: linguistic and cultural aspect]: dys. ... d-ra filol. nauk: zi spets. 10.02.01 – ukrainska mova, 10.02.02 – rosiiska mova / In-t movoznavstva im. O.O. Potebni NAN Ukrainy. Kyiv [in Ukrainian].
10. Mizin K. (2011) Liudyna v dzerkali komparatyvnoi frazeolohii [The man in the mirror of comparative phraseology]: monohrafiia. Kyiv–Kremenchuk. 447 s. [in Ukrainian].
11. Nerush H. (1987) Zistavnyi analiz chesko-ukrainskoi animalistychnoi frazeolohii [Comparative analysis of Esko-Ukrainian animalistic phraseology]. *Zistavne doslidzhennia ukrainskoi, cheskoj ta rosiiskoi mov*. Kyiv. S. 152–175 [in Ukrainian].

12. Oliinyk S. (2008) Otsinni frazeolohichni odynytsi v anhliiskii ta ukrainskii movakh: linhvokulturolohichniy aspekt [Valuable phraseological units in English and Ukrainian languages: linguistic and cultural aspect]: avtoref. dys. ... kand. filol. nauk; 10.02.17 – porivnialno-istorychne i topolohichne movoznavstvo. Donetsk. 22 s. [in Ukrainian].
13. Rusnak V. (2010) Perspektyvy vyvchennia zoosemichnoi frazeolohii u zistavnomu aspekti [Perspectives of sheep zoosemic phraseology in the comparative aspect]. *Studia Germanica et Romanica*. Inozemni movy. Zarubizhna literatura. Metodyka vykladannia. Donetsk: Don NU. T. 7. № 3(21). S. 148–156 [in Ukrainian].
14. Barantsev K. (2006) Anhlo-ukrainskyi frazeolohichniy slovnyk [English-Ukrainian phraseological dictionary]. Kyiv: Znannia. 1055 s. [in Ukrainian, in English].
15. Balla M.I. (1996) Anhlo-ukrainskyi slovnyk [English-Ukrainian dictionary]. T. 1. Kyiv: Osvita, 1996. 752 s. [in Ukrainian, in English].
16. Kharkivska O. (2022) Komparatyvni frazemy z animalistychnymy komponentamy v ukrainskykh hovirkakh Zakarpattia [Comparative phrasemes with animalistic components in Ukrainian dialects of Transcarpathia]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriya: Filolohiia*. Vyp.48. S. 190–196 [in Ukrainian].

ENGLISH AND UKRAINIAN ZOOPHRASE NOMINATION

Abstract. The article deals with the fact, that till now the criteria of determining zoophrases have not been established, there is also no unity of opinion as far as the categorical properties of these units are concerned. The issues concerning the criteria of determining the zoophrase units continues provoking controversy among the researchers of their limits and possibilities. Proceeding from the assumption that the main task of confrontation zoophrase studies is not only finding of national and cultural specificity in speech, but also revealing these specific those specific features which are inherent this language but not the other one. The searches in humanities of this type are extremely necessary due to the fact, that they open the approach to the most concealed aspects of national languages and the original mentality specificity of their speakers. Without this neither giving a meaning to the theory of language structure nor a proper practical mastering than for the requirements of translation are possible.

The stumbling block at this is the fact that one and the same phenomenon of linguistic culture may be embodied in languages in different ways. Therefore when one language speaker and culture, trying to master others, he or she perceives the same complex of zoophrase meaning as if they were in his own language and culture. If these complexes of meaning do not coincide in something, in such a case an information error is possible that leads to evident misunderstanding. The above said gives reason for the statement, that if there are full or relative equivalents in zoophrases then these expressions will not provoke significant difficulties in translation from the other language. In the opposite case the unforeseen misunderstandings may arise.

The comparative and confrontation study of two and more languages includes a special chapter of modern linguistics today – confrontation zoophrase investigation that is at the stage of formation and provokes ever more interest in the humanities. Mutual correlation, comparison and confrontation of individual categories, chapters and other language groups, the search of essential formal and sense connection among them are an obligatory condition of obtaining information about their correlation.

The languages under confrontation expressively render the sensation of the world of every nation that is based on actualization of any fragments of objective reality by means of extralinguistic factors, the most important of them are the way of life, the peculiarities of cultural and historical development, ethnic psychology, the system of norms and principles of people behaviour in their attitude to one another and to the society they live in.

This problem is of special significance nowadays due to the intensive development of international relations, the need of effective communication of people that belong to different languages and cultures.

The author draws a conclusion that ideographic classifications of the zoophrase stock is preferable nowadays: 1) the stock of zoophrases may have the same or different number of components in the languages under comparison; 2) the totality of systemic relations in both languages is realized with synonymic and antonymic correlations; 3) the experience gained in the thematic distribution of zoophrases has a pragmatic value; 4) the possibility of including everything in the study that begins from the genetic relationship of ethnoses, the diversity of their walks of life, stipulated by the psychology of the representatives, manners and customs, specificity of worldview that are important factors for creating the bases of effective inter-language and inter-cultural communication

Keywords: zoophrase, comparative study, thematic and ideographical classification, correlation, systemic relation.

© Зимомя І., 2023 р.

Іван Зимомя – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та практики перекладу Ужгородського національного університету, Ужгород, Україна; ivan.zymomya@uzhnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0003-3211-8262>

Ivan Zymomya – Doctor of Philology, Professor, Head of the Department of Theory and Practice of Translation, Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine; ivan.zymomya@uzhnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0003-3211-8262>